

Priloga: Rzd-01-12-00017-01

Datum: 22.11.2012

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00015**

Ime enote: **Oglarstvo**

Sinonimi imena enote:

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

gozdarstvo, znanja o prostoru

Tipološka gesla:

kuhanje oglja, oglarjenje

Kratek opis:

Oglarstvo je dejavnost gozdnega gospodarstva, ki obsega pridobivanje lesnega oglja in z njim povezane posebne veščine in znanja priprave lesnih kop ter tehnike pridobivanja oglja.

Opis:

Oglarstvo na Slovenskem je znano v krajih, kjer so ustrezni naravni pogoji za gospodarjenje z gozdovi. Ohranilo se je kot del oglarske tradicije ob čiščenju in vzdrževanju gozdov in potreb manjših kovinskih obrti (na primer kovaštva) ter zaradi povečanega povpraševanja po oglju v gospodinjstvih. Oglarjenje spodbujajo tudi novodobna združenja oglarjev in turistična društva.

Postopek oglarjenja obsega izbor in pripravo lesa, pripravo kopišča (prostora za pridobivanje oglja), izdelavo kope, proces kuhanja ali oglenitve lesa in z njim povezano oglarsko znanje in ustrezne delovne postopke ter razdiranje kope in shranjevanje oglja.

Oglje se lahko pridobiva iz vseh vrst lesa, navadno pa se poogljujeta posebej igličast les in posebej les listavcev. Obstaja več načinov poogljjevanja lesa, na Slovenskem se je zlasti uveljavilo poogljjevanje v stoječih kopah.

Danes največ oglja proizvedejo iz bukovine. Les pripravijo v obliki cepanic (kalanic). Predhodno za kopo pripravijo raven okrogel prostor (kopišče). V sredino kopišča zabijejo tri kole (strženice), velike za višino kope in v obliki trikotnika, ki predstavljajo nekakšen dimnik (stržen). Pobožni oglarji na tla stržena za srečno delo položijo dve trski, povezani v podobi križa. Okoli stržena položijo pokonci in v kolobarju prvi sklad drv, nanj drugi, in če je kopa velika, na drugega tudi tretji sklad drv. Da dobi kopa potrebno obliko, polena proti obodu kope odmikajo.

V kopo zloženi les prekrijejo (grasajo) s smrečjem, listjem, senom ali svežo travo. Na to podlago nasujejo prežgano in z ogljenim prahom pomešano zemljo (kopo črnijo). V procesu pooglenitve zemlja preprečuje nenadzorovan vdor zraka v kopo. Ko je kopa obdana z zemljo, postavijo okrog nje debela polena, ki so opora zemlji, da ne spolzi k vznožju kope.

Kopo prižgejo tako, da vržejo skozi "dimnik" na njeno dno trske, nanje pa žerjavico. Nato napolnijo prostor med strženicami z drobnim lesom, vrh kope pa prekrijejo s travo in zemljo. Pri oglenitvi oglarji nadzirajo dotok zraka in odvod dima ter pare. V kopo napravijo luknje, imenovane zračnice in dimnice, med kuhanjem oglja kopo večkrat prebodejo s kolom (bokajo) in dopolnjujejo praznine z drobnimi drvni. Za pripravo kope in kuhanje oglja je pri povprečno veliki kopi potrebnih 43, pri večjih pa do 47 delovnih dni. Delovno skupino največkrat sestavljajo trije do štirje oglarji. Ko je kopa kuhana, se mora ohladiti, nato jo razdrejo, spravijo oglje v vreče (za prodajo) in pospravijo kopišče.

Oglje je uporabno v gospodinjstvih, obrteh in različnih industrijskih panogah. Na današnjem slovenskem ozemlju je bilo oglarjenje, ki je bilo povezano s kovinarstvom, znano že v prazgodovini. Pisni dokumenti o oglarstvu pri nas segajo v 16. stoletje. Med najstarejše dokaze o obstoju oglarstva sodijo pisni dokumenti o koparskih pravicah na Jelovici, kjer so oglarji kuhali oglje za fužinarje pod Jelovico in v Železnikih.

Oglarstvo je bilo najbolj razvito v 19. stoletju, ko sta bila fužinarstvo in kovinska industrija v razcvetu. V tem času je bilo oglarstvo razvito na Gorenjskem: na Jelovici, v Bohinju, kjer so bile fužine na Bistrici pri Stari Fužini, v Štengah, Poljanski in Selški dolini in Zgornjesavski dolini ter okoli Tržiča. Na Štajerskem so oglarili na Kozjaku in Pohorju, na Dolenjskem na Kočevskem, okoli Dobropolja in drugje, npr. pod Kumom, na Primorskem na Banjški planoti, okoli Lokovca. Oglarstvo je bilo znano v Dolah pri Litiji in bližnjih krajih.

Po zgraditvi Južne železnice je v predelih, oddaljenih od prometnih povezav, začelo fužinarstvo zamirati, v železarnah in kovinskih obratih pa so oglje nadomeščali s premogom in koksom, to je bil vzrok, da oglarstvo ni imelo velike gospodarske prihodnosti.

Datacija:

16. stol. (omemba)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje:

Opis lokacije:

Slovenija

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: 0 X: 0

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00015.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Gašper Kleč, 2012

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

etnologija, tehniška zgodovina, gozdarstvo, lesarstvo

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Danes se oglarstvo ohranja in celo oživlja zaradi zavestne skrbi gozdarskih institucij, turističnih in sorodnih društev ter posameznikov. Z oglarstvom naj bi ohranjali naravno in kulturno dediščino, popularizirali gozdarstvo in stare načine izrabe gozda, pa tudi turistično promovirali območja, kjer je bilo v preteklosti razvito oglarstvo. V vseh naštetih sodobnih prizadevanjih je čutiti močan ekonomski interes. V zadnjem desetletju so tako nastale številne pobude za revitalizacijo oglarstva. Leta 2009 je bil ustanovljen Klub oglarjev Slovenije, v katerem poskušajo združiti čim več oglarjev, ki bi ohranjali in popularizirali tradicionalno oglarjenje.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **centroid ni določen**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **22.11.2012**

Št.: **Rzd-01-12-00017-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka: Rzd-01-12-00017-11-01

Datum: 22.11.2012

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00015**

Ime enote: **Oglarstvo**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **28**

Miroslav Brinovec, predstavnik neformalnega združenja oglarjev na območju Dol pri Litiji Slavina 1, 1273 Dole pri Litiji

www.dole.si

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Priprava kope in pridobivanje oglja na tradicionalni način je postopek, ki ga že vrsto let ohranjajo domačini območja Dol pri Litiji, ki so zelo povezani z gozdom in življenjem ob njem. Na območju Dol pri Litiji so leta 2002 odprli 13 km dolgo oglarsko pot, ki združuje turistično zanimive značilnosti območja in v skupni dejavnosti oglarjenja združuje 12 domačij tega območja: Miroslav Brinovec (Slavina), Vinko Ribič (Bistrica), Janez Medved (Suhadole), Franc Medved (Slavina), Darko Grm (Huderavne), Marjan Odlazek (Slavina), Jože Oblak (Gradišče), Simon Tekavec (Prevale), Anton Lavrič (Berinjek), Franc Prijatelj (Huderavne), Milan Koletič (Suhadole) in Franci Prijatelj (Huderavne). Letno skupaj skuhamo okoli 30 kop, kar znese med 150 in 200 tonami kakovostnega oglja. Predstavnik te neformalno organizirane skupnosti oglarjev je Miroslav Brinovec.

Tehniko kuhanja oglja in poogljavanja v pokončnih kopah naj bi na Dole pri Litiji in v okoliške kraje zanesli Italijani v sredini 19. stoletja. Po prvi svetovni vojni so začeli na območju Kuma, Podkuma, Dola in Gabrovke (Sveti Križ) močneje oglariti. Med drugo svetovno vojno je bilo oglarjenje prekinjeno, saj je bila večina prebivalstva izseljena v Nemčijo. Po letu 1945 se je oglarjenje nadaljevalo še v večjem obsegu, saj so oglje izvažali predvsem v Italijo, med domačimi porabniki pa sta bila velika odjemalca ljubljanski Litostroj in Strojna tovarna Trbovlje. Na območju Gabrovke se je oglarjenje končalo okoli leta 1950.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **SLAVINA (LITIJA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **503897** X: **97527**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00028.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Mojca Hauptman, 2008

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **22.11.2012**

Številka: **Rzd-01-12-00017-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI